

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ КНЯЗІВСТВА ЛІХТЕНШТЕЙН**

У статті проведено аналіз структури освітньої системи Князівства Ліхтенштейн, визначено траєкторію професійної підготовки майбутніх фахівців в межах загальнонаціональної системи освіти та здійснено наукову розвідку інституційної системи професійної освіти усіх рівнів. Узагальнені результати наукового дослідження дали змогу виокремити переваги та недоліки системи професійної освіти Князівства Ліхтенштейн та обґрунтувати можливості екстраполяції досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців німецькомовної країни у вітчизняну систему професійної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, національна система освіти, освітній рівень, навчальний заклад, Князівство Ліхтенштейн

Постановка проблеми. Загальні тенденції соціально-економічного розвитку будь-якої держави визначають рівень функціонування системи освіти, зокрема професійної. Відомі своїми освітніми здобутками високорозвинені країни Західної Європи засвідчують важливість розвитку неперервної освіти майбутніх фахівців для стабільності та процвітання національної економіки, що залежать, в першу чергу, від вміння імплементувати отримані знання та генерувати інноваційні ідеї у економічно вигідні проекти.

Недосконала професійна освіта України, невідповідність потребам національного ринку праці, соціально-економічному розвитку та світовим досягненням людства потребують ретельного вивчення системи професійної освіти провідних країн Західної Європи, які орієнтовані на високоєфективний розвиток економіки, безперервний потік інновацій та виробництва інноваційної продукції, що потребує високоінтелектуального потенціалу нації. Сьогодні особливо зміцнюється співпраця в галузі професійної освіти України з країнами Західної Європи, зокрема німецькомовними країнами, адже їх досвід підготовки висококваліфікованих кадрів є значимим для визначення пріоритетних тенденцій розвитку вітчизняної професійної освіти. Варто зауважити, що окрім вивчення досвіду формування професійної еліти такими провідними німецькомовними країнами Західної Європи, як Німеччина, Австрія та Швейцарія, необхідно звернути увагу на особливості підготовки професійних кадрів у європейських мікродержавах. Так, Князівство Ліхтенштейн, країна площею 160 квадратних кілометрів, із населенням 37 666 (дані 2016 р.), останнім часом демонструє збільшення вагомості не лише в світовому економічному, але й освітньому просторі, що потребує уваги та аналізу з боку дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості сучасного стану професійної освіти (як національної так і світової), змісту процесів становлення, модернізації, реформування і координування системи професійної підготовки відповідно до вимог сучасного національного та світового ринку праці та глобалізації економіки знайшли відображення в наукових розвідках як зарубіжних – А. Асаула, Т. Баума, І. Беккера, К. Веймара, Ж. Делора, Г. Клейнера, Ф. Майора, Д. Небель, С. Перро, так і вітчизняних дослідників – О. Абдуліної, А. Алексюка, Р. Гуревича, М. Євтуха, Н. Замкової, І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, О. Щербакова та інших. Актуальність запропонованої статті зумовлена появою окремих досліджень науковців у сфері управління процесами інтеграції України до європейського освітнього простору, зокрема М. Згуровського, В.І. Байденко, В. Кременя та інші.

Унікальність національних освітніх традицій та екстраполяція досвіду професійного становлення майбутніх фахівців різних спеціальностей у систему освіти України обґрунтовано в дослідженнях Н. Войнаровської, І. Грабовської, Н. Загородонець, Л. Кнодель, С. Сисоевої, В. Ципко та ін. Дослідники обстоюють солідарну позицію з приводу необхідності підтвердження Україною справжнього європейського вибору у сфері забезпечення якості, мобільності, сумісності, привабливості

на світовому освітньому та економічному ринках.

Так, Н. Войнаровська, досліджуючи перспективи застосування американського досвіду підготовки майбутніх економістів у вітчизняних вищих навчальних закладах (далі ВНЗ), зазначає, що досвід професійної освіти провідних країн світу може бути досить корисним для інтернаціоналізації вітчизняної системи професійної освіти, але потребує обов'язкового врахування національних особливостей держави [1].

Л. Кнодель наголошує, що формуючи національну концепцію дидактичної системи професійної освіти необхідно враховувати зарубіжний досвід з метою адаптації найефективніших зарубіжних технологій до вітчизняного освітнього середовища, яке потребує фундаментального аналізу змісту професійної підготовки кадрів у зарубіжних країнах на сучасному етапі та умов, які сприяють удосконаленню цих систем [2].

Мета статті полягає у вивченні та аналізі структури освітньої системи Князівства Ліхтенштейн, визначенні траєкторії професійної підготовки майбутніх фахівців в межах загальнонаціональної системи освіти; дослідженні інституційної системи професійної освіти усіх рівнів та можливостей, якими вони забезпечують майбутні кваліфіковані кадри задля реалізації основних цілей національної економіки держави; виокремленні переваг і недоліків системи професійної освіти німецькомовної країни; обґрунтуванні можливостей екстраполяції досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців Ліхтенштейну у національну систему професійної освіти.

Результати дослідження. Висока якість освітньої та професійної підготовки майбутніх фахівців має велике значення для такої маленької країни як Князівство Ліхтенштейн, оскільки це дозволяє підтримувати інноваційний розвиток економіки держави та стимулює суспільство використовувати освітні пропозиції всередині країни. Результати дослідження PISA (*Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів*) декілька раз поспіль підтверджують, що в Ліхтенштейні сформована відмінна система освіти [8].

Національна освіта Ліхтенштейну забезпечує загальною та професійною навчальною підготовкою учнів, студентів і слухачів, яка є необмеженою та безкоштовною. Освітня система гарантує надання учням та студентам доступу до професійної освіти на основі їх здібностей та інтересів. Значна увага приділяється вивченню майбутніми фахівцями іноземних мов, що сприяє становленню готовності до вимог професійного зростання на міжнародному рівні. Держава надає великого значення безперервній освіті, мотивуючи суспільство з раннього віку до навчання впродовж усього життя.

Враховуючи невеликий територіальний розмір держави, Ліхтенштейн не може запропонувати цілком досконалу систему вищої професійної освіти в межах своїх кордонів. Все ж, держава має тісні освітні та наукові зв'язки з сусідніми країнами, зокрема Австрією та Швейцарією, які забезпечують країну необхідними освітніми пропозиціями. Переважно це стосується професійно-технічної середньої освіти, професійної освіти університетського рівня, а також їх інституційної реалізації.

Освітня система Ліхтенштейну складається з початкової, середньої освіти I рівня, середньої освіти II рівня та вищої освіти. Загальна освіта в Ліхтенштейні є обов'язковою для усіх дітей у віці від 6 до 15 років. Загальноосвітні школи стимулюють учнів продовжувати навчання у ВНЗ країни та країнах-партнерах для підвищення наукового потенціалу країни.

Після завершення навчання у початковій школі учні продовжують обов'язкове навчання у середній школі, яке триває чотири роки. Навчальні заклади середньої освіти I рівня здійснюють підготовку учнів за двома напрямками: загальний та професійно-орієнтований. Середню освіту I рівня в Ліхтенштейні забезпечують три види шкіл:

1. Загальноосвітня школа I (нім. *Oberschule*) – тип освітнього навчального закладу (6–9 класи), який здійснює підготовку учнів до професійної діяльності або переходу до спеціалізованої вищої школи. У навчальному закладі учні вивчають такі предмети, як німецька мова, математика, інформатика, природничі науки, англійська мова, текстильний та технічний дизайн, релігія, музика, образотворче мистецтво, життя та спорт. Крім того, пропонуються різні факультативи, такі як геометричний малюнок і іноземні мови (італійська, іспанська чи французька).

2. Загальноосвітня школа II (нім. *Realschule*) – це ціленаправлений вид середнього навчального закладу, який характеризується вимогливою системою учнівства. Такий навчальний заклад готує учнів до старших класів гімназії (нім. *Gymnasium Oberstufe*) або професійно-технічного училища (нім. *Berufsmaturitätsschule*). Навчання триває шість–дев'ять років. До навчального процесу залучають предметних фахівців в якості педагогів. У школі викладаються такі обов'язкові предмети, як німецька, англійська, французька, математика, інформатика, біологія, природничі науки, візуальний дизайн, музика, текстильний та технічний дизайн, релігія та спорт. Крім того, пропонуються різні факультативні курси.

Після завершення навчання у загальноосвітній школі I чи II типу учні за бажанням можуть продовжити навчання у спеціалізованому 10 класі (нім. *Freiwilliges 10. Schuljahr*). Десятий навчальний рік є останнім роком обов'язкової освіти і побудований значною мірою на критеріях освіти для дорослих. Молодь навчають розвивати свою особистість та розширювати вміння та навички. Залежно від особистих цілей учнів, яких ретельно діагностують в процесі прийому на навчання, пропонують різні напрями підготовки, а саме: цілеспрямований розвиток особистості, підготовка до професійної діяльності, розширення загальноосвітніх компетенцій [6].

3. Гімназія (нім. *Gymnasium*) – метою та завданням навчального закладу є навчання учнів в межах наукового дискурсу з розвитком незалежного мислення та суджень, введення їх у методичку здійснення наукових досліджень і підготовка до вищої освіти. Важливою вимогою навчання у гімназії є самостійна відповідальність учнів за особисте навчання. Учні мають можливість формувати свою шкільну програму підготовки, обираючи спеціалізацію та заняття, що пропонуються у вигляді вибіркових та факультативних курсів.

Після завершення навчання у молодших класах гімназії (нім. *Gymnasium Unterstufe*), яке триває 3 роки, учні переходять до навчання у старших класах гімназії (нім. *Gymnasium Oberstufe*), що свідчить про перехід на інший освітній рівень, а саме середню освіту II рівня. У старших класах гімназії учні мають можливість обрати один із п'яти запропонованих навчальних напрямів, відповідно до власних інтересів та освітніх перспектив, а саме: філологія; іноземна філологія; мистецтво, музика та педагогіка; економіка та право; математика та природничі науки. Випускники гімназії отримують атестат про повну середню освіту (нім. *Maturazeugnis*), що дає можливість вступити до ВНЗ Ліхтенштейну, Австрії та Швейцарії.

Послідовність переходу в навчальні заклади різних освітніх рівнів є важливим принципом освітньої системи Ліхтенштейну, яка, насамперед, характеризується гнучкістю та можливістю вибору

напрямку професійного становлення відповідно до особистісних потреб. Часто такою особливістю освітньої системи держави користуються учні загальноосвітніх шкіл, які мають можливість переходу від одного до іншого типу шкіл, незважаючи на рік підготовки.

Професійна освіта вторинного рівня в Ліхтенштейні базується на практичних методах навчання майбутній професійній діяльності, які розроблені у партнерстві з діловими установами. Середню професійно-технічну освіту у Ліхтенштейні забезпечує професійно-технічні училища (нім. *Berufsmaturitätsschule*). Професійно-технічне училище пропонує навчання за такими напрямками, як техніка, архітектура, хімія, соціальні науки; економіка та сфера послуг; дизайн та мистецтво; здоров'я і соціологія. В основу базової професійної освіти вторинного рівня покладено дуальний або триальний підходи. Дуальний підхід, відомий як подвійна система навчання, поєднує в собі професійну діяльність учня в компанії та відвідування спеціальної професійної школи. Триальний підхід включає ці два елементи, а також додаткові курси, спрямовані на навчання та подальший розвиток практичних навичок майбутніх фахівців. Успішне завершення навчання дає можливість отримати професійний атестат середньої освіти (нім. *Berufsmaturitätszeugnis*), який дозволить здійснювати професійну діяльність або ж продовжити навчання у ВНЗ Ліхтенштейну та Австрії та вищих професійних навчальних закладах Швейцарії [6]. Будучи членом Європейської економічної зони, Ліхтенштейн також бере активну участь у програмах професійного навчання ЄС, які дають можливість молодим людям отримати міжнародний досвід після закінчення учнівства [7].

Загалом, навчальний процес в Ліхтенштейні характеризується одним із найнижчих у світі кількісних показників співвідношення "учень–педагог", тобто на одного вчителя розраховано близько 10 учнів. Відомо, що розмір навчальної групи відіграє важливу роль у освітніх результатах, особливо в перші навчальні роки, оскільки матеріал, що вивчається, є основою для вивчення майбутніх навчальних предметів. Невеликі навчальні групи забезпечують кращі можливості для формування таких навичок, як самоконтроль, мотивація, наполегливість та реляційні навички. Такі групи також дають змогу вчителям працювати зосередженіше з учнями, які можуть мати труднощі у навчанні, такі як дислексія. Ще однією особливістю навчального процесу у Ліхтенштейні є те, що учні та студенти витрачають близько 4 годин в тиждень на виконання домашнього завдання. Тобто, замість того, щоб змушувати студентів витрачати години на виконання домашнього завдання, система освіти в Ліхтенштейні пропонує широкий спектр позааудиторних заходів, які спрямовані на підвищення рівня соціальних навичок дітей, що сприяє захопленню студентів до здорового та збалансованого способу життя [5].

Найменші країни світу завжди обмежені у своїй здатності забезпечити умови для різноманітного вибору освітніх можливостей, не виключенням є Князівство Ліхтенштейн. Якщо країна змогла забезпечити власних громадян якісними національними навчальними закладами початкової та середньої освіти, то професійна та вища освіта майже повністю здобувається за кордоном. За таких умов уряд Ліхтенштейну змушений вибудовувати свою освітню політику таким чином, щоб інтенсифікувати співпрацю в освітній галузі з країнами, які надають безперешкодний доступ громадянам Ліхтенштейну до вищої освіти на їх території, що свідчить про захист національних інтересів Князівства.

За даними досліджень, більшість студентів Ліхтенштейну, які отримали атестати про середню освіту, навчаються за кордоном у Фрібурзі, Санкт-Галлі, Бернському університеті в Швейцарії чи Австрії в галузі медицини, права та економіки. У Німеччині ліхтенштейнським студентам, які бажано отримати вищу освіту, надаються індивідуальні навчальні програми у кожному окремому випадку від урядів німецьких земель [4]. Незважаючи на це, система професійного навчання Ліхтенштейну щорічно забезпечує 330 випускників шкіл (70–75% від загальної кількості випускників)

можливістю отримати професійну освіту. 700 державних підприємств пропонують фахову підготовку за 80 різними напрямками, яка триває 3–4 роки. Витрати держави на професійне навчання складають від 8 до 10 мільйонів швейцарських франків на рік. Також Князівство Ліхтенштейн надає можливість своїм студентам брати участь в програмах Європейського співтовариства з професійного навчання. Це, в першу чергу, програми MOJA, Echange, FAMOUS і CEDEFOP. Спеціально створений Центр професійного навчання (анг. *The Vocational Guidance Center*) спільно з Центром планування кар'єри (анг. *Career Information Center*) пропонує студентам широкий спектр послуг консультативного характеру, що допомагають їм обрати професію і знайти шляхи продовження навчання [3].

У Князівстві Ліхтенштейн налічується лише 3 вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців за ступеневими програмами, а саме: університет Ліхтенштейну (нім. *Universität Liechtenstein*); міжнародна академія філософії (анг. *International Academy of Philosophy*); приватний університет Князівства Ліхтенштейн (нім. *Private Universität im Fürstentum Liechtenstein*).

Університет Ліхтенштейну є провідним університетом міжнародного рівня. Вищий навчальний заклад забезпечує особистий розвиток, критичне та творче мислення майбутніх фахівців. Науково-дослідна діяльність освітньої установи відповідає міжнародним стандартам викладання та здійснення наукових досліджень в університетах. У структурі університету є 5 інститутів: інститут архітектури та територіального розвитку; інститут господарчого права; інститут кіберетики; інститут фінансів; інститут підприємницької діяльності.

Так, наприклад, інститут підприємницької діяльності пропонує підготовку майбутніх фахівців за бакалаврською програмою спеціальності «Ділове адміністрування» (нім. *Bachelorstudiengang Betriebswirtschaftslehre*). Програма підготовки триває 3 роки (6 семестрів, 180 ECTS), та базується на двох основних навчальних блоках: інтенсивна базова освіта та спеціалізовані навчальні модулі. Перший навчальний блок передбачає вивчення основ економічної діяльності, а також менеджменту та маркетингу, права, фінансового обліку та основ наукової діяльності. Другий навчальний блок поглиблює професійні знання студентів відповідно до обраної спеціальності. Навчальний процес здійснюється німецькою мовою. Починаючи з четвертого семестру студенти мають визначитись з однією з трьох запропонованих спеціалізацій, а саме: Міжнародні фінансові послуги, Міжнародне управління та підприємництво, Інформаційний менеджмент та інформаційні технології. В подальшому до навчального плану вводять дисципліни за обраною спеціалізацією. Навчальний процес здійснюється англійською мовою та організований у співпраці з трьома інститутами економічного напрямку Університету Ліхтенштейн.

Цікавим виявився перелік вибірових модулів, які спрямовані, насамперед, на особистісне становлення та розвиток професійних якостей майбутнього фахівця, зокрема: антропологічний підхід до світу фінансів; пізнай себе – запорука успіху; філософські та людські цінності, що хочуть терористи; вступ до вивчення продуктів харчування: харчові культури, кулінарна спадщина та тенденції харчування; міжкультурна комунікація тощо. Необхідною умовою навчання за програмою підготовки "Бакалавр" спеціальності «Ділове адміністрування» є атестат про середню освіту чи професійну освіту та документ, що засвідчує володіння англійською мовою рівня B2.

Університет Ліхтенштейну також пропонує магістерську програму за спеціальністю «Підприємництво» (нім. *Masterstudiengang Entrepreneurship*), яка орієнтована на дослідження процесу створення, розвитку та реформатування компанії. Окрім теоретичної підготовки, програма пропонує студентам практичну реалізацію бізнес-ідей в межах стартової лабораторії (анг. *Start-Up Lab*). Курси, такі як «Стартовий менеджмент», «Інновації та

технології» або «Міжнародне підприємництво», забезпечують студентів необхідними знаннями для реалізації власних ідей у процесі виготовлення конкурентоспроможної продукції.

Програма підготовки магістрів за спеціальністю «Підприємництво» триває 2 роки (4 семестри, 120 ECTS). Навчання здійснюється німецькою та англійською мовами. Вступити на програму підготовки за освітнім ступенем «магістр» спеціальності «Підприємництво» можуть студенти, які успішно завершили підготовку за бакалаврською програмою будь-якої спеціальності, оскільки Університет Ліхтенштейну пропонує програми перепідготовки [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, дослідивши стан освітньої системи Ліхтенштейну, можна зробити висновки, що сучасна система освіти держави реалізує поставлені перед нею цілі та завдання в межах свідомої співпраці, що організовується з іншими країнами. Незважаючи на обмежену кількість навчальних закладів середньої професійної та вищої освіти, а також малий вибір вузькопрофільних спеціальностей для підготовки майбутніх фахівців і відсутність окремих напрямів підготовки, нами було виокремлено певні переваги, які, на нашу думку, характеризують Ліхтенштейн як країну з високим рівнем освіченості населення, зокрема:

- гнучкість освітньої системи, що забезпечує право вибору та дає змогу змінити навчальні заклади середньої освіти за вподобанням та майбутніми намірами учнів;
- спрощена процедура вступу до ВНЗ, у порівнянні з іншими німецькомовними країнами;
- зменшене навчальне навантаження учнів та студентів у позааудиторний час, що дає змогу зосередитись на розвитку особистісних якостей;
- великий вибір додаткових навчальних можливостей для особистісного та професійного зростання (тренінги, факультативи, курси), що характеризує освітню систему Ліхтенштейну як триальну;
- всебічна державна підтримка студентів, які бажають отримати вищу освіту за кордоном.

Незважаючи на позитивні моменти системи підготовки майбутніх фахівців у Ліхтенштейні, можна говорити про певні недоліки, які, на нашу думку, звужують можливість досконалої професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме:

- обмежена кількість професійних навчальних закладів середньої і вищої освіти;
- обмежений вибір вузькопрофільних спеціальностей для підготовки майбутніх фахівців і відсутність туристичних спеціальностей на середньому і вищому освітньому рівні;
- неактивна співпраця ВНЗ Ліхтенштейну із закордонними навчальними закладами у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, окрім освітніх установ німецькомовних країн;
- недостатня кількість практичних тренінгів на підприємствах країни та відсутність закордонного навчального стажування;
- неактивна участь промислових підприємств, компаній, торгових організацій у процесі професійного становлення майбутніх фахівців та впродовж формування навчальних програм і випускної атестації студентів, що активно практикується у інших німецькомовних країнах.

Тим не менш, досвід підготовки фахівців різних напрямів у Королівстві Ліхтенштейн важливий не лише для наукового аналізу, а й для запозичень у практичній галузі національної освітньої системи. Особливу цінність становить відпрацьована система співпраці з країнами-сусідами з метою підготовки висококваліфікованих фахівців для підприємницької діяльності, але на їх базі із використанням їхнього науково-творчого потенціалу. Досвід організації професійної освіти у навчальних закладах Ліхтенштейну є самобутнім, практично зорієнтованим і заслуговує на його екстраполяцію в систему професійної освіти України.

Список використаних джерел

1. Войнаровська Н.В. Перспективи застосування американського досвіду підготовки бакалаврів з економіки у вітчизняних вищих навчальних закладах / Н.В. Войнаровська // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2010. – С. 210-218.
2. Кнодель Л. В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах ВТО : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Кнодель. – Тернопіль, 2007. – 40 с.
3. Княжество Лихтенштейн. Образование и наука [Електронний ресурс]. – URL : [http : http : //www.exclusivealternatives.com/country/liechtenstein/science/](http://www.exclusivealternatives.com/country/liechtenstein/science/) (дата звернення: 16.02.2018).
4. Education Encyclopedia – StateUniversity.com. Liechtenstein – Educational System —overview [Електронний ресурс]. – URL : [http : http : //education.stateuniversity.com/pages/867/Liechtenstein-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html](http://education.stateuniversity.com/pages/867/Liechtenstein-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html) (дата звернення: 11.03.2018).
5. Fraser , Sarah Jane. What Education in Liechtenstein is Doing Right[Електронний ресурс] // *The Borgen Project*. The Blog. 31.10.2017 – URL : [http : http : //borgenproject.org/education-in-liechtenstein/](http://borgenproject.org/education-in-liechtenstein/) (дата звернення: 24.02.2018).
6. Landesverwaltung. Fürstentum Liechtenstein.Bildungswesen [Електронний ресурс]. – URL : <https://www.llv.li/#/1947/bildungswesen-schularten> (дата звернення: 08.02.2018).
7. *Living in Liechtenstein*. Education [Електронний ресурс]. – URL : [https : //www.liechtenstein-business.li/en/living-in-liechtenstein/education/](https://www.liechtenstein-business.li/en/living-in-liechtenstein/education/) (дата звернення: 08.02.2018).
8. Samuel, Henry . OECD education report : Liechtenstein uses tiny classes and a specially-tailored maths programme to beat the competition[Електронний ресурс] // *The Telegraph*. 03.12.2013 – URL : [http : http : //www.telegraph.co.uk/education/10490211/OECD-education-report-Liechtenstein-uses-tiny-classes-and-a-specially-tailored-maths-programme-to-beat-the-competition.html](http://www.telegraph.co.uk/education/10490211/OECD-education-report-Liechtenstein-uses-tiny-classes-and-a-specially-tailored-maths-programme-to-beat-the-competition.html) (дата звернення: 21.12.2017).
9. Snapshot of Liechtenstein Education [Електронний ресурс] // liechtensteineducation.info. – URL : [http : http : //www.liechtensteineducation.info/Education-System/Liechtenstein-Education-Overview.html](http://www.liechtensteineducation.info/Education-System/Liechtenstein-Education-Overview.html) / (дата звернення: 14.02.2018).
10. University of Luxembourg [Електронний ресурс]. – URL : [http : http : //www.wen.uni.lu/de](http://www.wen.uni.lu/de) (дата звернення: 23.02.2018).

References

1. Voinarovska N.V. Perspektivy zastosuvannya amerykanskooho dosvidu pidhotovky bakalavriv z ekonomiky u vitchyznianskykh vyshchykh navchalnykh zakladakh [Prospects of Implementing the US Experience of Training Bachelors in Economics into Ukrainian Higher Educational Institutions] / N.V. Voinarovska // Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity // Naukovo-metodychnyi zhurnal. – Lviv : Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnika», 2010. – S. 210-218 (ukr).
2. Knodel L. V. Teoriia i praktyka pidhotovky fakhivtsiv sfery turyzmu v krainakh-chlenakh VTO [The Theory and Practice of Training Specialists in Tourism in the WTO member countries] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / L. V. Knodel. – Ternopil, 2007. – 40 s. (ukr).
3. Kniashestvo Lykhtenshtein. Obrazovanye y nauka [The Principality of Liechtenstein. Education and Science] [Elektronnyi resurs]. – URL : [http : http : //www.exclusivealternatives.com/country/liechtenstein/science/](http://www.exclusivealternatives.com/country/liechtenstein/science/) (data zvernennia: 16.02.2018) (rus).
4. Education Encyclopedia – StateUniversity.com. Liechtenstein – Educational System —overview [Elektronnyi resurs]. – URL : [http : http : //education.stateuniversity.com/pages/867/Liechtenstein-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html](http://education.stateuniversity.com/pages/867/Liechtenstein-EDUCATIONAL-SYSTEM-OVERVIEW.html) / (data zvernennia: 11.03.2018) (eng).
5. Fraser , Sarah Jane. What Education in Liechtenstein is Doing Right [Elektronnyi resurs] // *The Borgen Project*. The Blog. 31.10.2017 – URL : [http : http : //borgenproject.org/education-in-liechtenstein/](http://borgenproject.org/education-in-liechtenstein/) (data zvernennia: 24.02.2018) (eng).
6. Landesverwaltung. Fürstentum Liechtenstein.Bildungswesen [State administration. Principality of Liechtenstein. Education] [Elektronnyi resurs]. – URL : <https://www.llv.li/#/1947/bildungswesen-schularten> (data zvernennia: 08.02.2018) (ger).
7. *Living in Liechtenstein*. Education [Elektronnyi resurs]. – URL : [https : //www.liechtenstein-business.li/en/living-in-liechtenstein/education/](https://www.liechtenstein-business.li/en/living-in-liechtenstein/education/) (data zvernennia: 08.02.2018) (eng).
8. Samuel, Henry . OECD education report : Liechtenstein uses tiny classes and a specially-tailored maths programme to beat the competition [Elektronnyi resurs] // *The Telegraph*. 03.12.2013 – URL : [http : http : //www.telegraph.co.uk/education/10490211/OECD-education-report-Liechtenstein-uses-tiny-classes-and-a-specially-tailored-maths-programme-to-beat-the-competition.html](http://www.telegraph.co.uk/education/10490211/OECD-education-report-Liechtenstein-uses-tiny-classes-and-a-specially-tailored-maths-programme-to-beat-the-competition.html) (data zvernennia: 21.12.2017) (eng).
9. Snapshot of Liechtenstein Education [Elektronnyi resurs] // liechtensteineducation.info. – URL : [http : http : //www.liechtensteineducation.info/Education-System/Liechtenstein-Education-Overview.html](http://www.liechtensteineducation.info/Education-System/Liechtenstein-Education-Overview.html) / (data zvernennia: 14.02.2018) (eng).
10. University of Liechtenstein[Elektronnyi resurs]. – URL : [http : http : //www.wen.uni.li/de](http://www.wen.uni.li/de) (data zvernennia: 23.02.2018) (eng).

В статье проведен анализ структуры образовательной системы Княжества Лихтенштейн, определена траектория профессиональной подготовки будущих специалистов в пределах общенациональной системы образования и осуществлено научное исследование институциональной системы профессионального образования всех уровней. Обобщенные результаты научного исследования позволили выделить преимущества и недостатки системы профессионального образования Княжества Лихтенштейн и обосновать возможности экстраполяции опыта профессиональной подготовки будущих специалистов немецкоязычной страны в систему профессионального образования Украины.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, национальная система образования, образовательный уровень, учебное заведение, Княжество Лихтенштейн

The article examines and analyzes the education system of the Principality of Liechtenstein and defines the directions of future skilled workers' vocational education and training within the national education system. The scientific research of the institutional structure of vocational education and training was undertaken and, as a result, a limited number of education institutions of secondary vocational and higher education, as well as a poor diverse of narrow-profile specialties and the absence of specific areas of vocational training were identified. Nevertheless, Liechtenstein's system of vocational education and training implements its goals and objectives closely cooperating with other European countries, mainly German-speaking countries. Besides, the research allows to formulate certain characteristics of Liechtenstein's vocational education and training system, concerning a flexible process of changing the education institutions at a certain educational level, facilitating entry to higher education institutions, reducing of students' academic load during the extracurricular time, providing additional opportunities for personal and professional growth and state support for getting education abroad. Despite the advantages of vocational education and training, some challenges were also identified in the research. The problems concern the inactive cooperation of Liechtenstein's universities with the world's education institutions in the field of vocational training, the lack of practical training at the enterprises and the absence of a practical training abroad, as well as the inactive participation of industrial enterprises,

companies and trade organizations in the process of professional development of future skilled workers. Nevertheless, the experience of the future skilled workers' vocational education and training in Liechtenstein is important not only for scientific analysis, but also for implementation in the national educational system. The proven system of cooperation with neighboring countries using their scientific and creative potential in order to prepare highly skilled workers for national entrepreneurial activity is of great value. The experience of organizing vocational education and training in educational institutions of Liechtenstein is distinctive, practically oriented and deserves extrapolation into Ukrainian system of vocational education and training.

Key words: vocational education and training, national education system, educational level, educational institution, Principality of Liechtenstein

УДК 371.13:378.4(437.6)

DOI: 10.31339/2413-3329-2018-1(7)- 240-244

Orosová Renáta, PaedDr., PhD., vedúca katedry pedagogiky,
Starosta Volodymyr, Prof., DrSc., profesor, Katedra pedagogiky,
Petriková Katarína, Mgr., PhD., odborný asistent, Katedra pedagogiky,
Diheneščiková Lucia, Mgr., PhD., odborný asistent, Katedra pedagogiky,
 Filozofická fakulta, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

PEDAGOGICKÁ A PSYCHOLOGICKÁ PRÍPRAVA BUDÚCICH UČITEĽOV (V PODMIENKACH UNIVERZITY P. J. ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, SLOVENSKÁ REPUBLIKA)

The structure of training features of teacher usually includes the following specifics: qualitative multidisciplinary training of a modern teacher according to European standards; The psychological and pedagogical component of the content is half the total volume of training; a wide range of educational disciplines, including psychological and pedagogical, the list and educational programs which are updated taking into account modern requirements, as well as regional specifics; a clear system of different types of pedagogical practice during all four semesters in which students are involved in various types of pedagogical activities; creation of conditions for the implementation of the principle of electivity in education through the free choice of a large number of academic disciplines by students; use of modern methods and forms of training (especially microteaching), as well as diagnostics of learning outcomes that have the appropriate professional and practical orientation; wide informatization of the learning process; a combination of daytime and extramural education; involvement of students in international and national scientific projects. The authors of the article present three blocks of psychological, pedagogical and other educational disciplines for the students on the example of the speciality «History and Mathematics Teacher», as well as types of pedagogical practice in each semester and the main tasks for students.

Key words: psychological and pedagogical training, master's degree, future teachers, academic disciplines, psychological and pedagogical disciplines, methods and forms of teaching, microteaching, pedagogical practice, Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Slovak Republic.

Stanovenie problému. Moderné integračné socioekonomické procesy v európskych krajinách kladú nové výzvy na vzdelávanie s cieľom zlepšenia celkovej spoločenskej situácie. Na Ukrajine prebieha primeraná reforma, pričom pozornosť sa venuje transformácii skúseností v oblasti vzdelávania z rôznych krajín sveta. Významné miesto má najmä otázka zvyšovania efektívnosti vzdelávania budúcich učiteľov. Štúdiom skúseností zahraničných krajín, najmä tých, ktoré hraničia s Ukrajinou, umožňuje identifikovať zvláštnosti prístupov k odbornej príprave študentov učiteľstva.

Analýza výskumov a publikácií zaoberajúcich sa učiteľskou prípravou ukazuje, že problémom teórie a praxe výučby budúcich učiteľov v Slovenskej republike bola vždy venovaná náležitá pozornosť a výskumy bolizamerané rôznymi smermi, predovšetkým autormi, ako M. Čermotová, M. Darák, P. Gavora, M. Kireš, B. Kosová, J. Maňák, E. Petlák, O. Šimoník, Š. Švec, I. Turek, M. Zelina, M. Zelinová a iní.

Cieľom tejto štúdie je prezentovať pedagogickú a psychologickú prípravu budúcich učiteľov v podmienkach Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach (Slovenská republika).

Prezentácia hlavného materiálu. Uznesením vlády Slovenskej republiky (2001) bol prijatý Národný program výchovy a vzdelávania Slovenkej republiky na 15-20 rokov (projekt «Milénium»), ktorý definoval rad relevantných strategických cieľov a zámerov [4]. Predovšetkým bolo formulovaných 12 princípov (priorít) národného programu, aby sa Slovensko stalo jednou z krajín s najrozvinutejšími vzdelávacími systémami. Jeden z princípov hovorí, že «učiteľ ako rozhodujúci činiteľ výchovy a vzdelávania nevyhnutne vyžaduje zvýšenie jeho spoločenského a sociálneho postavenia». V súčasnosti prešiel na Slovensku verejnou diskusiou nový návrh Národného programu vzdelávania a výchovy «Učiac sa Slovensko», ktorý taktiež poukazuje na priority v príprave budúcich učiteľov. Jedným z jeho samostatných cieľov je «vysokoškolská príprava budúcich učiteľov» [5].

Vychádzajúc z týchto národných programov je vo svojej podstate podporovaná príprava budúcich učiteľov so zameraním na odbornú – metodickú, psychologickú, filozofickú, spoločenskovednú, no predovšetkým na pedagogickú prípravu. Vzdelávanie budúcich učiteľov smeruje k väčšej prepojenosti teórie a praxe, k príprave učiteľov priamo v reálnych podmienkach v prostredí cvičných škôl.

Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach (Slovenská republika) je klasickým príkladom európskej univerzity, ktorá sa skladá z piatich fakúlt: filozofickej fakulty, prírodovedeckej fakulty, právnickej fakulty, lekárskej fakulty a fakulty verejnej správy. Príprava budúcich učiteľov je možná na Filozofickej a Prírodovedeckej fakulte. Podľa svetového profesionálneho ratingu RankPro - Worldwide Professional University Rankings patrí Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach medzi najlepšie univerzity na svete, napríklad v roku 2013/2014 obsadila 369. miesto spomedzi 500 univerzít na svete, v roku 2015/2016 sa umiestnila na 77. mieste, v roku 2016/2017 na 229. mieste a na 117. mieste spomedzi 200 európskych univerzít (<http://www.cicerobook.com>).

Štúdium budúcich učiteľov je v podmienkach Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach ponímané v dvoch stupňoch.

Bakalárske štúdium – Medziodborové štúdium (MOŠ) trvá tri roky, počas ktorých študenti nadobúdajú predovšetkým vedomosti zo svojich odborných predmetov a všeobecné základy pedagogických a psychologických disciplín. Po ukončení štúdia majú možnosť pokračovať v magisterskom štúdiu učiteľstva akademických predmetov svojej aprobácie alebo jednodborovým štúdiu jedného predmetu aprobácie.

Magisterské štúdium - Učiteľstvo akademických predmetov (UAP) trvá dva roky. V ponuke predmetov v tomto študijnom programe prevládajú predmety zamerané na didaktickú, metodologickú, pedagogickú a psychologickú prípravu. Študenti absolvujú predmety oboch aprobácií. Kombinácia aprobačných predmetov môže byť dva humanitne orientované (napr. nemecký jazyk a história) alebo dva prírodovedne orientované (napr. matematika a chémia) alebo kombinácia prírodovedného a humanitného predmetu (napr. biológia a psychológia).

Doplňujúce pedagogické štúdium (DPŠ) trvá dva roky. Ide o možnosť doplnenia si pedagogickej spôsobilosti na výučbu aprobačného predmetu pre študentov jednodborového štúdia. Štúdium môže prebiehať externou formou pre magistrov jednodborového štúdia a taktiež súbežnou dennou formou. Absolventi tak majú možnosť získať pedagogickú kvalifikáciu na vyučovanie jedného aprobačného predmetu (napr. psychológia).

V tabuľke 1 až tabuľke 3 uvádzame prehľad predmetov vybraného študijného programu učiteľstvo akademických predmetov